

EDITORIAL

„Nejstrašnější na komunikaci je její nevědomí.“

Pierre Bourdieu

Co kritizujeme, to jsme obvykle sami provedli, anebo se to provést chystáme. Tolikrát jsem napsal věty jako „*v praxi se někdy setkáme i s názorem...*“, nebo „*narazíme však i na opačné mínění, jebož podstatu lze stručně podat takto: ...*“, případně „*alternativní koncepty, které se někdy objevují v odborné literatuře, nepovažují za obhajitelné, neboť...*“ – a neuvedl jsem přitom, kde a u koho jsem se s tím odmítaným názorem skutečně setkal. Nedělal jsem to / nedělám to jenom já. Na podobné věty v (nejen právnických) odborných článcích narazíme tak často, že nás ten narativ vítězů a poražených nezaráží. Obvykle po něm prostě čekáme kritiku a odmítnutí „*opačného názoru*“.

Nelze vyloučit, že se autor s nějakým odmítaným míněním skutečně setkal na neformálním fóru, zaslechnul jej v šumu diskusí na konferenčním obědě nebo se mu vyjevilo v rozhovoru s kolegou apod. Pak se anonymita podaného názoru jeví jako legitimní. Přesto mám za to, že by neměla být čtenářům servírována jako „*opačné mínění v praxi*“. Je rozdíl mezi větou „Karel mi na obědě v menze v říjnu 2019 řekl, že se mu ta relativní neplatnost nezdá“ a anáhlenou generalizací „*v praxi se setkáme i s názorem, že o relativní neplatnost zde nejde*“. Nemůžeme-li „Karla“ citovat, bude lepší zahrnout jeho názor do autorského monologu, aniž bychom mu dávali status fantomového „*opačného mínění v praxi*“.

Za použitím neosobního „*opačného mínění*“ mohou být i další (a problematičtější) důvody než jen obtíže s citací neformálního zdroje.

1. Předně jí může být prostá autorská lenost. Protisměrné názory publikované v odborné literatuře či judikatuře jsou v těchto případech autorovi sice dobře známy, dohledávat je (a potažmo korektně citovat) se mu ale nechce. Je totiž pohodlnější napsat „část odborné literatury má nesprávně za to, že...“, než pracně dohledávat příslušné autory a řešit to, jak je citovat.

2. Možné je i jiné vysvětlení. Anonymita názorového oponenta může být jen předstíraná. Příklad: v dané komunitě je zastánce kritizovaného pojetí všem znám a zasvěcení čtenáři tak ví, s kým se to autor „anonymně“ kočkuje. Devalvace oponenta v inominátního soka „s opačným míněním“ může být i součástí odsudku a maskovaným pohrdáním: autor ne že nemůže názorovému protivníkovi přijít na jméno, on to ani nechce. Anonymním podáním autor zdůrazňuje svou převahu – jakoby pod konkurenčním praporem nikdo rozumný neválčil, přinejmenším nikdo, kdo by stál za zmínku.

3. Vyloučit nelze úplně obrácené skryté motivy (na povrchu se přitom nic nemění): „opačné mínění v praxi“ může být totiž autorský *hedging*, zdvořilostní komunikační strategie, kdy se autor nechce pouštět do otevřené komunikace s renomovanější autoritou a volí raději odosobněnou verzi poměřování s anonymní masou. Polemizuje tak s myšlenkami, které jakoby neměly autora a tvořily se samy... asi jako kapky rosy z ranního oparu, které patří každému, kdo jde zrovna kolem.

4. V úvahu přichází také asi ta nejzajímavější varianta: prapor „opačného mínění“ existuje jen v hlavě autora. Tak jako si člověk trápený samotou vytvoří imaginárního přítele, stvoří si autor fantomového oponenta, jenž existuje jen v jeho fantazii. Ve skutečnosti autor vede polemiku jen sám se sebou a tu část postojů, které nakonec odmítne, umístí pod *fals flag* „opačného mínění v praxi“.

V umělém stínovém protivníkovi se zhmotní ta pochybovačná, leč méně úspěšná část autorovy mysli. Souboj, byť předstíraný, zvyšuje hodnotu argumentace a přitáhne zájem čtenáře. Rilke napsal, „*vítězíme-li jen nad maličkostmi, budeme se stále cítit nepatrní*“ – proč tedy nepřifouknout kvalitu protivníka?

O tomto podvůdku psal (byť v poněkud jiném kontextu) Karel Čapek ve stati „Dvanáctero figur zápasu perem“¹. Demagogický trik nazval „Imago“ (anglicky strawman), jeho podstata je v tom, „*že se místo odpůrce, jaký skutečně je, podvrhne jakýsi světu nepodobný hastroš, načež se tento hastroš polemicky vyvrací*“.

Zdá se nám, že máme vše pod kontrolou, když čtenáři namísto souboje argumentů vyprávíme příběh střetu se smyšleným oponentem, jenž existuje jen v naší fantazii. Slova samotná však tvoří realitu svého druhu a to se zdaleka netýká jen umělého „opačného mínění“.

Podle známého Thomasova teorému, „*berou-li lidé jisté situace jako reálné, pak tyto situace, at' už reálné, zřekšené nebo zcela smyšlené, vedou k naprosto reálným důsledkům*“². Na „opačné mínění v praxi“ mohou legitimně reagovat (a také reagují) ti čtenáři, kteří jsou poctivější než autor a neberou to „opačné mínění“ jako ležérní rétorickou figuru či folklor právnických článků, ale pojmají je jako fakt.

Vzývání „opačného mínění, se kterým se někdy setkáme v praxi“, je nevědomá duchařská seance. Vyvolávaný fantom se nakonec svým způsobem skutečně zjeví.

Další a další polemiky s fantomem dodávají tomuto bubákovi větší a větší sílu. Mýtus žije sám sebe a roste před očima v blud, často k údivu samotného tvůrce, který tohoto „synáčka“ stvořil v rámci svého flirtu s realitou. Fantoma „opačného mínění“ citují studenti u zkoušek (když už se o tom učili), ve svých diplomových pracích, v rámci

1 ČAPEK, Karel. *Marsyas/Jak se co dělá*. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 41, Spisy Karla Čapka, sv. 13.

2 Cit. dle KRAUS, Jiří. *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, 2008, s. 19.

limitace rizik a odborné péče s ním počítají (protože musí počítat) advokáti a reflektují jej soudy v odůvodněních. Jde o pochopitelné a legitimní důsledky. Lidé prostě „reagují nejen na objektivní charakteristiky situace, ale také – a někdy především, na význam, který pro ně tato situace má“³.

Něco podobného se děje s koncepty již dávno odmítnutými a překonanými, které autor zbytečně a neúčelně vyvolal z říše mrtvých – asi jako když „pro zajímavost“ či „pro úplnost“ prezentujeme studentům dávno překonané a úplně marginální rozhodnutí nižšího soudu ze začátku devadesátých let a pak se divíme, že s ním zacházejí jako s aktuálním.

Literatura má sílu tvořit světy (a také mezi nimi budovat zdi). Zmiňovat neexistujícího či dávno „minulého“ fantoma je někdy jako velkolepá a barvitá rekonstrukce bitvy, která ve skutečnosti nikdy neproběhla. Taková nevinná a komická zábava – až do chvíle, než někdo požádá o válečné reparace.

Josef Kotásek

---

3 MERTON, Robert K. *Studie ze sociologické teorie*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 197.